

Natalia Maria Ruman
Uniwersytet Śląski
ORCID 0000-0002-7127-7651
natalia.ruman@us.edu.pl
<https://doi.org/10.21852/salos.58>

Poczucie własnej wartości – wychowanie do uniwersalizmu w myśli filozoficzno-pedagogicznej

Wprowadzenie

Współczesna rzeczywistość społeczno-kulturowa coraz częściej jawi się jako przestrzeń swoistego chaosu. W takiej sytuacji rozmywają się podstawowe kategorie dobra i zła, a tradycyjne punkty odniesienia stają się mniej wyraziste. Tego rodzaju zjawiska bezpośrednio zagrażają pracy wychowawczej: prowadzą do rozprężenia norm oraz zagubienia właściwego sensu wychowania. Obserwowany dziś kryzys wartości, autorytetów i osobowości, połączony z niechęcią do respektowania zasad przekazywanych przez pokolenia, poważnie utrudnia prowadzenie skutecznej i odpowiedzialnej pedagogiki. Zamazywanie granic aksjologicznych sprzyja utrwalaniu relatywizmu, który w wielu środowiskach zdaje się dominować zarówno w kulturze, jak i w części współczesnej refleksji naukowej.

Na tym tle szczególnego znaczenia nabiera relacja człowieka do wartości. Każdego dnia styka się on z nimi w sposób praktyczny, podejmując decyzje moralne i nadając sens własnym działaniom. Wartości wpływają na sposób przeżywania świata, kształtują relacje z innymi i uczestniczą w budowaniu tożsamości. To właśnie w spotkaniu z wartościami – zarówno w relacjach międzyludzkich, jak i w odniesieniu do Boga – dojrzewa osobowość człowieka¹. Historia polskiego narodu, poszczególnych regionów i lokalnych wspólnot pokazuje, że chrześcijaństwo przez wieki stanowiło fundament życia społecznego. Nadawało mu wymiar transcendentny, który dziś pozostaje jednym z kluczowych punktów odniesienia w poszukiwaniu dróg przezwyciężenia kryzysów aksjologicznych.

Na tym gruncie wyraźnie rysuje się znaczenie kategorii uniwersalizmu. Można ją rozumieć jako dążenie do uznania wartości powszechnych, zdolnych scalać różnorodne doświadczenia i porządkować ludzką rzeczywistość. Uniwersalizm nie ogranicza się do jednej dziedziny; obejmuje wszystkie

---

¹ L. Ćwiek, *Wartości w wychowaniu*, „Wychowawca” 2007, nr 12, s. 11.

sfery życia i wskazuje zasady możliwe do zastosowania w wielu kontekstach praktycznych. Wychowanie, sport czy olimpizm stają się w tej perspektywie przestrzeniami, w których wartości o charakterze uniwersalnym mogą być nie tylko przekazywane, lecz także realnie przeżywane. Pedagogia inspirowana takim spojrzeniem sprzyja integralnemu rozwojowi osoby i budowaniu trwałych fundamentów aksjologicznych, niezbędnych do odpowiedzialnego uczestnictwa w kulturze oraz życiu społecznym.

Wychowanie zawsze odbywa się w konkretnym miejscu i czasie, w zróżnicowanych warunkach. Działania wychowawcy zmierzają do wspierania integralnego rozwoju wychowanka, obejmującego zarówno wymiar ludzki, jak i duchowy. Proces ten ma na celu prowadzenie ku dojrzałości osobowej, obejmującej rozwój zainteresowań, zdolność do syntezy doświadczeń i kształtowanie własnej wizji życia. Szczególnie wyraźnie przejawia się to w aktywności młodego człowieka — w nauce, w sporcie czy w pracy. Samodzielność, do której dorasta, staje się rzeczywistością kształtującą jego relacje i odpowiedzialność². Dlatego tak ważne jest odpowiednie przygotowanie do niej w okresie młodości, by w dorosłym życiu potrafić podejmować decyzje i działać w sposób dojrzały we wszystkich sferach.

1. Uniwersalizm – kształtowanie postaw

Współczesny człowiek, pogrążony w relatywizmie i nieuznający autorytetów, wzrastając w atmosferze sprzecznych kierunków, zapatrywań i propagandy, ma trudności, aby znaleźć trwały fundament swojego życia. Filozofia jest dziedziną autonomicznej działalności rozumu człowieka, który poszukuje odpowiedzi na pytania dotyczące ostatecznych przyczyn istnienia i sensu życia, usiłuje ustalić pewną hierarchię wartości, by dać mu określoną orientację życiową i podstawy etyczne³. Działa jako czynnik integracji duchowej, wewnętrznej. Usiłuje ona odnaleźć pewne trwałe i niezaprzeczalne zasady, na których człowiek może odbudować swój świat wewnętrzny. Dąży do rozwikłania sprzeczności, bo wiąże byt z dobrem i prawdą.

Uniwersalizm pedagogiczny jest zastosowaniem do wychowania uniwersalizmu ontologicznego, czyli światopoglądu, który, przyjmując, że przedmiotem ludzkiego poznania są nie tylko zjawiska, idee, własne przeżycia, ale także rzeczywistość w całej swej rozciągłości, za podstawę wiedzy i postępowania przyjmuje najogólniejsze zasady bytu i działania, takie jak zasada tożsamości, niesprzeczności, przyczynowości, celowości oraz zasada, że należy czynić

² D. Sys, *Praktyczny wymiar idei oratorium w działalności wychowawczej rodziny salezjańskiej w Polsce*, „Studia Pastoralne” 13(2017), s. 131.

³ A. Ryk, *W poszukiwaniu pedagogicznego arche. Zarys systemów pedagogicznych*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków 2012, s. 13.

to, co dobre, unikać zaś tego, co złe. Z tych bowiem zasad można wysnuć całą filozofię praktyczną i teoretyczną, oczywiście przy pomocy danych doświadczenia.

W rozważaniach o kształtowaniu postaw można stosować wartość ujmowaną przez kategorię „uniwersalizm”. W odniesieniu do kategorii „uniwersalizm” rozpatruje się wszystkie inne wartości, włącznie z edukacją i sportem. Sport jest składnikiem szeroko rozumianej kultury i jako taki ma głęboki wpływ na współczesne społeczeństwo. Uprawia się go także dla osobistego wyzwania, aby osiągnąć własne cele.

Wartości można zdefiniować jako wszystko to, co uchodzi za ważne i cenne zarówno dla jednostki, jak i społeczeństwa. Są one godne pożądania oraz stanowią cel ludzkich dążeń. Wartości definiowane są między innymi jako zasady i przekonania będące podstawą przyjętych w danej społeczności norm etycznych. Jak zauważa Jan Zimny,

„kryteria opisu pojęcia wartości są bardzo zróżnicowane. Wartość bowiem raz jest celem, innym razem kryterium wyboru celów lub motywów działania, czasem utożsamiana jest z normą, a czasem jest przypisana do przedmiotu albo też jest subiektywnym odzwierciedleniem przekonań człowieka⁴.”

W triadzie wartości: prawda, dobro i piękno – zawierają się wartości moralne, poznawcze i estetyczne. Wymienione wartości wzajemnie się uzupełniają lub są od siebie zależne. Józef Tischner ujmował to następująco: „tylko dobro jest naprawdę piękne”, a „piękno jest symbolem dobra etycznego⁵.”

Podjęcie namysłu nad uniwersalizmem w sporcie i nad wartościami uniwersalnymi – jak zauważył papież Franciszek, przywołując motto olimpijskie i dewizę igrzysk olimpijskich: *citius – altius – fortius* (łac. „szybciej, wyżej, silniej” lub też „szybciej, wyżej, mocniej”) – „nie jest podżeganiem do supremacji jednego narodu nad drugim, jednego ludu nad drugim”, ale

„stanowi wyzwanie, do którego wszyscy jesteśmy powołani, nie tylko sportowcy: wyzwanie do podjęcia wysiłku, do poświęcenia, aby osiągnąć ważne cele życia, akceptując swoje ograniczenia, nie pozwalając, by one nas blokowały, ale starając się przezwyciężyć samego siebie⁶.”

Filozofia chrześcijańska jest czynnikiem integracji, orientacji, stabilizacji i postępu. Jako czynnik integracji ma znaczenie na funkcjonowanie zarówno

⁴ J. Zimny, *Aksjologia w życiu pedagogicznym*, KUL, Stalowa Wola 2012, <http://www.pedkat.pl/39-pub/artkly/253-ks-zimny-jan-aksjologia-w-zyciu-pedagogicznym> (dostęp:15.06.2025).

⁵ J. Tischner, *Myslenie w żywiole piękna*, Znak, Kraków 2013, s. 20.

⁶ Francesco, *Ai Dirigenti e agli Atleti del Comitato Olimpico Nazionale Italiano* (19 dicembre 2014).

osobowe, jak i społeczne. Jako czynnik orientacji wytwarza odpowiednie postawy umysłowe, a jako czynnik stabilizacji – wnosi obiektywną hierarchię wartości. Natomiast jako czynnik postępu filozofia chrześcijańska szuka nowych ideałów, nowych rozwiązań w zależności od aktualnych potrzeb życia⁷.

Określone postawy kształtują się już w okresie dzieciństwa i stanowią bazę dla określonych poglądów oraz zachowań przejawianych w życiu dorosłym. Światopogląd młodego człowieka kształtuje się pod wpływem socjalizacji oraz wychowania, mających miejsce głównie w domu rodzinnym, ale także i w pozostałych środowiskach na niego oddziałujących. Z tego powodu należy kształtować w nim postawy twórcze, które cechują się inicjatywą, przedsiębiorczością oraz odpowiedzialnością – zarówno za siebie, jak i za innych.

Współczesny świat wymaga od człowieka nie tylko wiedzy, ale również umiejętności działania, samodzielnego podejmowania decyzji i brania za nie odpowiedzialności. Twórcze postawy umożliwiają lepsze dostosowanie się do zmieniającej się rzeczywistości, rozwijają kreatywność i motywują do poszukiwania nowych rozwiązań. Sensem działalności człowieka jest ciągle wzbogacanie jego życia – zarówno w wymiarze osobistym, jak i społecznym. To wzbogacanie może przyjmować różne formy i mieć odmienne znaczenie dla każdej jednostki. Dla jednej osoby będzie to kontakt z drugim człowiekiem i budowanie relacji międzyludzkich, dla innej – zdobywanie nowych doświadczeń, rozwój duchowy, intelektualny lub zawodowy. Niezależnie jednak od drogi, jaką obierze człowiek, istotne jest, by dążył do pełniejszego rozumienia siebie i otaczającego świata⁸.

Zdaniem Zbigniewa Marciniaka to

„pierwsze lata życia dziecka decydują o jego rozwoju i dalszych losach. Wtedy właśnie kształtują się jego możliwości intelektualne i rozwija się większość wrodzonych predyspozycji, w tym także zdolność uczenia się. Dlatego wszelkie działania edukacyjne, wychowawcze i rozwojowe w zakresie intelektu i społecznego funkcjonowania są bardzo ważne. Podkreśla on także, że proces wychowawczy to „spotkanie dwóch podmiotów: wychowawcy i wychowanka; dwóch osób, z których jedna jest postawiona w tym celu, aby drugiej służyć pomocą. Jego zadaniem jest nie tyle ‘kształtować’, ‘modelować’, ale ukazywać wychowankowi cele i wartości, sugerować drogi i metody ich poznania i przyjęcia, kierować ku pogłębionemu rozumieniu siebie, świata i innych”⁹.

⁷ T. Guz, *W poszukiwaniu chrześcijańskiej filozofii wychowania*, w: *Wychowanie chrześcijańskie. Między tradycją a współczesnością*, red. A. Rynio, KUL, Lublin 2007, s. 255.

⁸ B. Baraniak, *Współczesna pedagogika pracy*, WSiP, Warszawa 2010, s. 200.

⁹ Z. Marciniak, *O potrzebie reformy programowej kształcenia ogólnego*, w: *Podstawa Programowa z komentarzami*, t. 1: *Edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna*, http://www.reformaprogramowa.men.gov.pl/images/Podstawa_programowa/men_tom_1.pdf (dostęp: 15.06.2025).

Warto w tym kontekście podkreślić, że najważniejsze jest, by kształtować od najmłodszych lat takie cechy i zasady, które są uniwersalne, czyli powszechnie akceptowane i stosowane w różnych sytuacjach życiowych.

Życie zgodne z uniwersalnymi wartościami (np. uczciwością, odpowiedzialnością, szacunkiem dla innych) wzmacnia spójność wewnętrzną człowieka, co jest istotnym źródłem poczucia własnej wartości. Człowiek, który działa etycznie i czuje się częścią większej wspólnoty, buduje pozytywny obraz siebie jako osoby wartościowej i potrzebnej. Z drugiej strony warto pamiętać, że promowanie wartości uniwersalnych bez uwzględnienia indywidualnych potrzeb jednostki może skutkować brakiem autentyczności i powierzchownym „moralizowaniem”, które nie trafia do młodego człowieka. Wychowanie do uniwersalizmu i budowanie poczucia własnej wartości to dwa wzajemnie wspierające się procesy. Osoba pewna siebie, akceptująca swoją wartość, łatwiej akceptuje i szanuje innych. Z kolei postawa otwartości i działania na rzecz wspólnego dobra wzmacnia tożsamość i samoocenę jednostki. Dlatego wychowanie powinno obejmować oba te aspekty – osobisty rozwój i społeczno-etyczną odpowiedzialność.

2. O wychowaniu w aspekcie aksjologii

Wychowanie można rozumieć jako finalny wytwór i dzieło rozwojowego procesu wychowawczego. Jest to proces trwający przez całe życie (*lifelong education*). Kierunek rozwoju wychowawczego ma trzy fundamentalne możliwości:

- rozwój wzwyż do ideału nowego człowieka. Św. Tomasz z Akwinu nazywa to „ekstazą w górę”, posuwającą się po stopniach cnoty aż do heroizmu;
- rozwój utrzymujący się na konkretnym osiągniętym poziomie własnych potencjalności danej osoby;
- rozwój w dół, czyli proces „wykolejenia”, prowadzący do alienacji rozwojowej, a więc do wynaturzenia człowieka i do jego dysfunkcji.

Można mówić o czterech grupach definicji wychowania, wśród których Stanisław Kunowski wymienia następujące:

- prakseologiczne, które podkreślają znaczenie oddziaływania wychowawców wobec wychowanków (G. Kerschensteiner, J.F. Herbart);
- ewolucyjne, akcentujące proces jednostkowego rozwoju, osobę wychowanka i jego aktywność (pedagogika eksperymentalna, J. Dewey);
- sytuacyjne, eksponujące rolę bodźców środowiska wychowawczego, traktujące wychowanie jako relację interpersonalną i wielopłaszczyznowy proces (O. Decroly, P. Petersen);

- adaptacyjne, które podkreślają znaczenie skutków i wytworów wychowania, z którymi utożsamiane jest wychowanie jako adaptacja do życia w społeczności (E. Durkheim, F. Znaniecki)¹⁰.

Dostrzegając istniejące we współczesnym świecie procesy dezintegrujące człowieka, postuluje się, aby wychowanie było wychowaniem integralnym, a więc obejmowało wszystkie sfery człowieka. Istotnie, w procesie edukacyjnym i wychowawczym należy zadbać o wymiar materialny, ale równocześnie pamiętać trzeba o wymiarze etycznym, duchowym i religijnym ludzkiej rzeczywistości¹¹.

Uważa się, iż normalnym zjawiskiem w wychowaniu jest rozwój o charakterze ewolucyjnym, dotyczący powolnego rozwijania się osoby ludzkiej w ten sposób, że każdy kolejny stan staje się bardziej doskonały i dojrzały od poprzedniego. Tego rodzaju kierunek rozwoju to progresja. „Stanowi ona przedmiot ogólnej pedagogiki praktycznej jako nauki stosowanej”¹².

W procesie wychowania, który kształtuje nie tylko jednostkę, lecz także całe społeczeństwo, powinny dominować trzy fundamentalne wartości: sprawiedliwość, miłość społeczna i wolność. To one stanowią moralny kompas, który ukierunkowuje rozwój człowieka zarówno w wymiarze osobistym, jak i społecznym.

Sprawiedliwość to nie tylko abstrakcyjna idea – to konkretne wezwanie do działania. Wymaga, by każdy z odwagą spojrzął na swoją pozycję społeczną, uczciwie ocenił swój wkład w życie wspólnoty, swoją pracę oraz dostęp do dóbr materialnych i kulturowych. Sprawiedliwość oznacza bowiem gotowość do zarządzania tymi dobrami nie w interesie jednostki, lecz dla dobra wspólnego. Domaga się ona życia w prawdzie i odpowiedzialności – wrażliwości na potrzeby innych oraz dążenia do równowagi społecznej.

Miłość społeczna to więź, która spaja wspólnotę – zdolność dostrzegania drugiego człowieka jako brata, a nie konkurenta. Przejawia się we współodpowiedzialności, solidarności i trosce o tych, którzy z różnych powodów nie są w stanie samodzielnie zadbać o siebie. To właśnie ona nadaje sprawiedliwości ludzkie oblicze.

Wolność zaś to przestrzeń, w której człowiek może się rozwijać – fizycznie, duchowo i moralnie. W swoim najpełniejszym znaczeniu jest ona obszarem możliwości: wyboru drogi życiowej, realizacji własnych celów, działania zgodnego

¹⁰ K. Chałas, *Wychowanie ku wartościom. Elementy teorii i praktyki*, t. 1, Jedność, Lublin–Kielce 2003, s. 41-42.

¹¹ P. Mazur, *Wychowanie ku wartościom religijnym w edukacji szkolnej*, w: *Europejskie wyzwania w obszarze edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej*, red. M.Z. Babiarsz, D. Kukła, UJK, Kielce 2011, s. 102.

¹² S. Kunowski, *Podstawy współczesnej pedagogiki*, Wydawnictwo Salezjańskie, Warszawa 1996, s. 64.

z wewnętrznym przekonaniem. To wolność tworzenia siebie i świata wokół – w granicach wyznaczonych przez sumienie i realne możliwości. W węższym ujęciu wolność to zdolność do podejmowania decyzji – wyboru działania lub zaniechania, kierunku, środków, celów. Jednak nie jest ona nieograniczona: każda decyzja niesie konsekwencje, a granice wolności wyznacza zarówno ludzka wola i moralność, jak i fizyczne uwarunkowania – zdrowie, sytuacja życiowa, zdolności.

Wychowanie oparte na tych trzech wartościach – sprawiedliwości, miłości społecznej i wolności – to wychowanie do życia odpowiedzialnego, świadomego i głęboko ludzkiego. Tylko na takim fundamencie można budować trwałe i solidarne społeczeństwo¹³.

Efektem finalnym wychowania jest dobry stosunek do samego siebie. Osoba poprzez edukację, sport i wychowanie w kontekście uniwersalizmu ma osiągnąć gotowość do udzielenia sobie odpowiedzi na pytania: „kim jestem, jaka jest moja natura i do czego dążę”¹⁴.

3. Poczucie własnej wartości – budowanie motywacji

Wychowanie ma kluczowe znaczenie dla rozwoju poczucia własnej wartości dziecka. Niewłaściwe podejście może prowadzić do szeregu zagrożeń: od wycofania i braku pewności siebie, po nadmierny egocentryzm i trudności w relacjach. Dlatego ważne jest, by rodzice i opiekunowie byli świadomi swojej roli w kształtowaniu zdrowej, realistycznej samooceny u dzieci.

Wychowanie oparte na wartościach sportu i idei olimpijskiej powinno być tak prowadzone, by umożliwiała młodemu człowiekowi odkrywanie własnej tożsamości i budowanie poczucia własnej wartości. Kluczowe jest również pokazanie mu, że zdobywana wiedza i umiejętności mogą mieć realne znaczenie w dorosłym życiu – w relacjach rodzinnych, pracy zawodowej czy funkcjonowaniu społecznym.

Poczucie własnej wartości i sprawczości ma istotny wpływ na sposób, w jaki ludzie myślą, czują i działają. Różnicuje ich pod względem motywacji do wyznaczania celów, organizowania działań i skutecznego ich realizowania, co z kolei warunkuje zdolność do radzenia sobie z wyzwaniami i trudnościami, jakie niesie codzienne życie¹⁵.

¹³ M. Parzyszek, *Księżdzę Zygmunta Mościckiego harmonia między duchowością a wychowaniem*, w: *Biografie nauczycieli i pedagogów. Idee i programy*, Episteme, red. R. Skrzyniarz, G. Bujak, K. Kołtuniewicz, KUL, Lublin 2013, s. 118.

¹⁴ W. Gulin, *Edukacja i wychowanie wobec godności, podmiotowości i tożsamości ucznia w okresie adolescencji*, „Century Pedagogy” 11(2018), s. 6.

¹⁵ A. Bańka, *Poczucie samoskuteczności. Konstrukcja i struktura czynnikowa Skali Poczucia Skuteczności w Karierze Międzynarodowej*, Stowarzyszenie Psychologia i Architektura, Poznań–Warszawa 2016, s. 9-10.

Samoocena odgrywa istotną rolę w procesie motywacji – stanowi fundament przy ocenie szans na osiągnięcie celu, biorąc pod uwagę indywidualne możliwości danej osoby. Poczucie skuteczności wpływa również na przebieg procesu wolicjonalnego, który polega na przełożeniu zamiarów na konkretne działania i wytrwałym ich kontynuowaniu, nawet w obliczu trudności. Wysoka samoocena oraz przekonanie o własnych kompetencjach są kluczowe dla przejścia od etapu planowania do etapu realizacji. Poczucie własnej wartości określają trzy aspekty: wielkość, ogólność oraz siła. Wielkość przekonania wiąże się z doborem stopnia trudności zadania i przeświadczeniem, że posiada się zdolność radzenia sobie z zadaniami, a im silniejszy jest ten aspekt, tym większa skłonność do podejmowania zadań trudnych, stanowiących wyzwanie. Oznacza to, że im wyższa ogólność poczucia własnej skuteczności, tym silniejsze przekonanie o zdolnościach radzenia sobie z różnymi przeciwnościami¹⁶.

Motywacja jest stanem gotowości do podjęcia działań. Jest siłą, która napędza ludzi do osiągnięcia celów, pokonywania trudności, a także pcha ich do rozwoju, do tworzenia, do pokonywania barier. Bez niej nie można się rozwijać ani przekraczać pewnych ograniczeń. Motywację potęgują: wiara w swoje możliwości, odwaga w działaniu, umiejętność rozwiązywania problemów i radzenia sobie z porażkami, ambicja, jasno określone cele wynikające z potrzeb i marzeń, otwartość na nowości, systematyczność, wytrwałość oraz sukcesy¹⁷.

Działanie na rzecz własnego rozwoju może być nie tylko pracą, ale także formą rozrywki. Człowiek ma naturę poznawczą i jest istotą ciekawą świata. Jest również istotą niezwykle podatną na wpływy. Poznaje i uczy się przez całe życie. Pozytywne myślenie może być podstawą osiągania nowych pozytywnych sukcesów w codziennej nauce czy pracy zawodowej. Jeśli jednak komuś brakuje naturalnej indywidualnej motywacji, warto, by wyobraził sobie swoje zadowolenie z realizacji celu czy rozwiązania konkretnego problemu, następnie przemyślał, jakie warunki powinien spełnić, aby urzeczywistnić swoje marzenia czy zaspokoić swoje konkretne potrzeby. Entuzjazm związany z realizacją celu można wykorzystać także w codziennych obowiązkach, kierując tę energię ku świadomemu działaniu¹⁸.

Uczeń, który wierzy w swoje możliwości, jest odpowiedzialny, otwarty, prawy, krytyczny, tolerancyjny i punktualny. Łatwiej się komunikuje, sprawniej prezentuje swój punkt myślenia, potrafi współdziałać w grupie i planować

¹⁶ Z. Juczyński, *Poczucie własnej skuteczności – teoria i pomiar*, „Acta Universitatis Lodziensis Folia Psychologica” 4(2000), s. 14-15.

¹⁷ C. Fuller, *Jak zachęcić dziecko do nauki*, tłum. A. Gocłowska, Vocatio, Warszawa 2003, s. 42.

¹⁸ M. Harmin, *Duch klasy: jak motywować uczniów do nauki?*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2004, s. 33.

swoje działania. Przewiduje skutki swoich zachowań i konsekwencje swoich czynów, potrafi selekcjonować i porządkować zdobywane informacje, a także oceniać ich przydatność do określonego celu, szanuje czas swój i innych ludzi, rozróżnia dobre i złe uczynki w oparciu o system wartości obowiązujący w jego otoczeniu coraz bardziej go obiektywizując w oparciu o wychowanie moralne, w każdym stara się dostrzec coś dobrego i zrozumieć go.

Współczesna edukacja stoi przed licznymi wyzwaniami, z których jednym z najważniejszych jest spadek motywacji uczniów do nauki. W odpowiedzi na ten problem coraz częściej podkreśla się rolę uniwersalizmu w wychowaniu jako kluczowego elementu wspierającego rozwój wewnętrznej motywacji. Uniwersalizm zakłada równe traktowanie wszystkich uczniów, szacunek dla różnorodności, promowanie wartości wspólnych dla całej ludzkości (jak sprawiedliwość, empatia, odpowiedzialność) oraz indywidualne podejście do potrzeb każdego dziecka. Przyszłość edukacji wymaga zmian. W szczególny sposób opisał je w swojej książce Edward de Bono:

„Szkołnictwo jest niczym piramida. Jego celem jest wychowanie coraz liczniejszej grupy młodych ludzi, którzy pójdą na uniwersytety, by zdobyć umiejętności – w tym przywódcze – potrzebne społeczeństwu. A może zdołalibyśmy odwrócić działanie tego systemu? Być może wszyscy uczniowie powinni zdobywać przede wszystkim ‘umiejętności życiowe’, takie jak operatywność, podstawy rozumowania, tworzenie wartości itd., co bardziej uzdolnieni, o silniejszych inklinacjach akademickich, mogliby później przejść przez odpowiedni cykl kształcenia, który umożliwiłby im dostanie się na uniwersytet. Ten system można by przyrównać do sytuacji, gdy wszystkich uczy się chodzić, a specjalne szkolenia udostępnia się tym, którzy wykazali zdolność w bieganiu. W obecnej sytuacji wszystkich uczymy biegać, zaniedbując tych słabszych, którzy nigdy nie osiągną sukcesu”¹⁹.

Zakończenie

Wychowanie do uniwersalizmu powinno być dostosowane do możliwości psychofizycznych wychowanków, a także ich sprawności i wiedzy. Należy zachęcać do pracy nad sobą w poczuciu własnej wartości poprzez wytyczenie określonego celu, który winien być osiągnięty. Wychowanie do uniwersalizmu pomaga budować poczucie własnej wartości, bo pokazuje, że wartość jednostki nie zależy od tego, kim jest zewnętrznie, ale od tego, jak traktuje siebie i innych.

Dzięki otwartości na transcendencję możliwe jest osiągnięcie wyższych funkcji psychicznych dających szansę na rozwój wolności i odpowiedzialności. Na tym poziomie funkcjonowania ujawnia się wola odkrywania sensu ludzkiego życia. Człowiek może wówczas zacząć przyjmować „nad-sens”, który

¹⁹ E. De Bono, *Z nowym myśleniem w nowe tysiąclecie*, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2001, s. 7.

nadaje religijny charakter całej ludzkiej egzystencji. Wydaje się, że tym, co jest istotne dla ludzkiej religijności, jest proces przekraczania samego siebie i konfrontacji z tym, co absolutne²⁰.

Obszar wychowania do uniwersalizmu stanowi bardzo ważny aspekt edukacji młodego człowieka zarówno w środowisku rodzinnym, jak i szkolnym. Rozwija on pozytywne postawy wobec własnej wartości, uczy współdziałania i współodpowiedzialności oraz sprzyja procesowi rozwoju moralnego, a tym samym przyczynia się do szybszego odnalezienia się młodych osób w zróżnicowanym środowisku. Zatem uniwersalizm duchowości to ten obszar funkcjonowania człowieka, który jest związany z przeżywaniem własnej egzystencji. To wszelkie aktywności, stany wewnętrzne, myśli, przeżycia, w wyniku których ludzie dążą do przekraczania siebie, odkrycia sensu zaistniałych wydarzeń, wartości dokonywanych czynów, spełnienia czy osiągnięcia dobrostanu fizycznego i psycho-społecznego, rozumianego jako harmonia zdrowia fizycznego, psychiki i relacji międzyludzkich²¹.

Do wartości istotnych dla rozwoju warstwy kulturowej młodego człowieka należą: miłość, wolność duchowa i odpowiedzialność. Praca twórcza natomiast winna koncentrować się na rozwijaniu nauki, sztuki, kultury sportu, kultury estetycznej, kultury współżycia w oparciu o sprawiedliwość, wolność, pokój i porządek społeczny²².

Brak wychowania do uniwersalizmu oraz niska wartość (w sensie poczucia własnej wartości lub wyznawanych wartości) może prowadzić do wielu negatywnych skutków – zarówno indywidualnych, jak i społecznych: dehumanizacji innych ludzi, egoizmu, nietolerancji, osłabienia więzi społecznych, zagrożenia dla praw człowieka. Wychowanie oparte na uniwersalizmie to klucz do budowania sprawiedliwego i pokojowego społeczeństwa.

Należy dążyć do wychowania człowieka zdolnego do aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym, jednak jeszcze ważniejsze jest, aby młody człowiek zrozumiał swoje powołanie na ziemi. W tym celu poprzez naukę, sport i pracę, osadzone w kontekście uniwersalizmu i kultury, młody człowiek powinien być wdrażany do wartości chrześcijańskich, które następnie powinny kierować całym jego życiem. W procesie wychowania nauczyciel, wykorzystując swoją wiedzę i osobowość, musi sam stanowić wzór odpowiednich postaw i kwalifikacji.

²⁰ D. Kolasa, *Sytuacje możliwe a sytuacje graniczne w filozofii Jaspersa*, „Studia z Historii Filozofii” 2010, nr 1, s. 143.

²¹ Ł. Kutuło, *Nowa duchowość w perspektywie podejścia ekonomicznego. Przyczynek do reinterpretacji podstawowych założeń paradygmatu*, „Studia Humanistyczne AGH” 12(2013), nr 3, s. 59.

²² Rusiecki M., *Cele wychowania chrześcijańskiego w aspekcie teorii warstwicowej*, w: *Wychowanie chrześcijańskie. Między tradycją a współczesnością*, red. A. Rynio, KUL, Lublin 2007, s. 146-147.

Bibliografia

- Bańka A., *Poczucie samoskuteczności. Konstrukcja i struktura czynnikowa Skali Poczucia Skuteczności w Karierze Międzynarodowej*, Stowarzyszenie Psychologia i Architektura, Poznań–Warszawa 2016.
- Baraniak B., *Współczesna pedagogika pracy*, WSiP, Warszawa 2010.
- Chalas K., *Wychowanie ku wartościom. Elementy teorii i praktyki*, t. 1, Jedność, Lublin–Kielce 2003.
- Ćwiek L., *Wartości w wychowaniu*, „Wychowawca” 2007, nr 12, s. 11-16.
- De Bono E., *Z nowym myśleniem w nowe tysiąclecie*, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2001.
- Francesco, *Ai Dirigenti e agli Atleti del Comitato Olimpico Nazionale Italiano (19 dicembre 2014)*.
- Fuller C., *Jak zachęcić dziecko do nauki*, tłum. A. Gocłowska, Vocatio, Warszawa 2003.
- Gulin W., *Edukacja i wychowanie wobec godności, podmiotowości i tożsamości ucznia w okresie adolescencji*, „Century Pedagogy” 11(2018), s. 5-13.
- Guz T., *W poszukiwaniu chrześcijańskiej filozofii wychowania*, w: *Wychowanie chrześcijańskie. Między tradycją a współczesnością*, red. A. Rynio, KUL, Lublin 2007, s. 255-263.
- Harmin M., *Duch klasy: jak motywować uczniów do nauki?*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2004.
- Juczyński Z., *Poczucie własnej skuteczności – teoria i pomiar*, „Acta Universitatis Lodzianensis Folia Psychologica” 4(2000), s. 11-24.
- Kolasa D., *Sytuacje możliwe a sytuacje graniczne w filozofii Jaspersa*, „Studia z Historii Filozofii” 2010, nr 1, s. 135-145.
- Kunowski S., *Podstawy współczesnej pedagogiki*, Wydawnictwo Salezjańskie, Warszawa 1996.
- Kutyło Ł., *Nowa duchowość w perspektywie podejścia ekonomicznego. Przyczynek do reinterpretacji podstawowych założeń paradygmatu*, „Studia Humanistyczne AGH” 12(2013), nr 3, s. 49-65.
- Marciniak Z., *O potrzebie reformy programowej kształcenia ogólnego*, w: *Podstawa Programowa z komentarzami*, t. 1: *Edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna*, http://www.reformaprogramowa.men.gov.pl/images/Podstawa_programowa/men_tom_1.pdf (dostęp: 15.06.2025).
- Mazur P., *Wychowanie ku wartościom religijnym w edukacji szkolnej*, w: *Europejskie wyzwania w obszarze edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej*, red. M.Z. Babiarz, D. Kukła, UJK, Kielce 2011, s. 93-117.
- Nowak M., *Teorie i koncepcje wychowania*, WAiP, Warszawa 2008.
- Parzyszek M., *Księdza Zygmunta Mościckiego harmonia między duchowością a wychowaniem*, w: *Biografie nauczycieli i pedagogów. Idee i programy*, Episteme, red. R. Skrzyniarz, G. Bujak, K. Kołtuniewicz, KUL, Lublin 2013, s. 117-118.
- Rusiecki M., *Cele wychowania chrześcijańskiego w aspekcie teorii warstwicowej*, w: *Wychowanie chrześcijańskie. Między tradycją a współczesnością*, red. A. Rynio, KUL, Lublin 2007, s. 128-159.

- Ryk A., *W poszukiwaniu pedagogicznego arche. Zarys systemów pedagogicznych*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków 2012.
- Sys D., *Praktyczny wymiar idei oratorium w działalności wychowawczej rodziny salezjańskiej w Polsce*, „*Studia Pastoralne*” 13(2017), s. 129-150.
- Tischner J., *Myślenie w żywiole piękna*, Znak, Kraków 2013.
- Zimny J., *Aksjologia w życiu pedagogicznym*, KUL, Stalowa Wola 2012, <http://www.pedkat.pl/39-pub/artkly/253-ks-zimny-jan-aksjologia-w-zyciu-pedagogicznym> (dostęp: 15.06.2025).

Streszczenie

Artykuł podejmuje temat współczesnych wyzwań wychowania, które toczy się w świecie dynamicznych przemian społecznych i kulturowych. Zmieniają one sposób myślenia i oczekiwania młodych ludzi, a także wpływają na rolę rodziców, szkoły i nauczycieli. W tym kontekście system uniwersalizmu jawi się jako propozycja wychowawcza sprzyjająca pełnemu rozwojowi człowieka – wzmacniająca poczucie własnej wartości, odpowiedzialność moralną i zdolność łączenia różnorodnych doświadczeń wokół wspólnie uznanych wartości dobra. Autorka podkreśla, że biografia każdej osoby kształtuje się w napięciu między indywidualnymi aspiracjami, społecznymi oczekiwaniami, warunkami życia i wpływem instytucji. W tej sytuacji szczególne zadanie spoczywa na wychowawcy, który – wrażliwy na kulturę wartości – towarzyszy młodemu człowiekowi w odkrywaniu jego potencjału i w odpowiedzialnym kształtowaniu własnej drogi życiowej.

Słowa kluczowe: wychowanie, uniwersalizm, wartości, poczucie własnej wartości, motywacja, postawy osobowe

Self-Esteem: Education towards Universalism in Philosophical and Pedagogical Thought

Abstract

The article analyses the challenges of contemporary upbringing, which unfolds in the context of profound social and cultural changes that affect both the younger generation and the traditional environments responsible for education—parents, schools and teachers. In this perspective, the system of universalism is presented as an educational project that fosters the full development of the person, strengthens self-esteem, nurtures moral responsibility, and integrates diverse experiences around values commonly recognised as good. The author emphasises that although every individual creates their own life pattern and biography, this process is not entirely arbitrary. Life is shaped within the tension between personal aspirations, social expectations, living conditions and the influence of institutions. In this process, the educator, acting in the spirit of universalism and with sensitivity to the culture of values, plays a crucial role, accompanying the young person in discovering their potential and consciously shaping a responsible life path.

Keywords: education, universalism, values, self-esteem, motivation, personal dispositions